

Ανοιχτή πρόσβαση και πνευματική ιδιοκτησία : ισορροπίες, συγκρούσεις και αντιφάσεις

Philippe Jougleux, Επίκουρος Καθηγητής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Καθώς η συζήτηση σχετικά με την ελεύθερη πρόσβαση στα δεδομένα ταυτόχρονα, ως νέα μορφή έκφρασης του δικαιώματος στην πληροφορία και ως πηγή οικονομικού δυναμισμού στο πλαίσιο της ψηφιακής κοινωνίας, γίνεται σταδιακά ολοένα και πιο έντονη, οιαδήποτε νομοθετική πρωτοβουλία επί του θέματος ακολουθεί μια εξισορροπητική λογική ανακοινώνοντας προσεκτικά ότι αυτές οι αλλαγές δεν επηρεάζουν την πνευματική ιδιοκτησία. Ωστόσο, στην πράξη, πρόκειται πράγματι για μια σύγκρουση ιδεολογικών και νομικών καθεστώτων. Ο στόχος αυτής της μελέτης είναι να σκιαγραφήσει τις σχέσεις μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και ανοιχτής πρόσβασης, με επίκεντρο τις συνέπειες αυτής της αντίθεσης στον τομέα των βιβλιοθηκών.

Η υποχρέωση του δημοσίου να παρέχει ελεύθερη πρόσβαση στα δεδομένα του δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, καθώς ήδη από την Οδηγία του 2003 έχει σκιαγραφηθεί ένα κοινοτικό καθεστώς ανοικτής πρόσβασης στα δημόσια δεδομένα¹. Ωστόσο, το 2013 ψηφίστηκε μια νέα οδηγία η οποία μεταρρυθμίζει το καθεστώς αυτό και, μεταξύ άλλων, ενσωματώνει τις βιβλιοθήκες στο πλαίσιο αυτό. Δηλαδή, ο κοινοτικός νομοθέτης καθιερώνει μια διπλή εξαίρεση : αφενός, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας όλα τα έγγραφα που βρίσκονται στην κατοχή ενός πολιτιστικού ιδρύματος και, αφετέρου, εξαιρούνται ρητά από αυτήν τη εξαίρεση οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες. Επίσης, το πρόγραμμα Horizon2020 ενσωματώνει στις συμβάσεις του ρήτρες σχετικά με την ανοιχτή πρόσβαση στα χρηματοδοτούμενα προγράμματα, οι οποίες απαιτούν μια ειδική ανάλυση.

Πράγματι, αυτές οι μεταρρυθμίσεις στο νομικό πλαίσιο αποτελούν μια επανάσταση στον τομέα της επιστημονικής έκδοσης και εύλογα κάποιος μπορεί να αναρωτηθεί για τις συνέπειες

¹ Οδηγία 2003/98/EC για την επαναχρησιμοποίηση των πληροφοριών για το δημόσιο τομέα.

της εκμετάλλευσης των πληροφοριακών πόρων του δημόσιου τομέα για την πνευματική ιδιοκτησία. Θα αναλυθεί αυτό το πλαίσιο, ειδικά σχετικά με τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, αφού πρώτα γίνει μια σύντομη αναφορά στους βασικούς κανόνες που εφαρμόζονται σ' αυτήν την περίπτωση (1). Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε τις αλλαγές που επιφέρει το δόγμα της ανοιχτής πρόσβασης σ' αυτόν το τομέα (2).

1. Η παρεξήγηση: σχετικά με κάποια κλισέ...

A) Οι λανθασμένες προσεγγίσεις

Πρόδηλα, φαίνεται ότι η πνευματική ιδιοκτησία βρίσκεται σε άμεση σύγκρουση με την φιλοσοφία και τον στόχο του καθεστώτος της ανοιχτής πρόσβασης στα δεδομένα, ενώ ακόμη κάποιοι υποστηρίζουν ότι η πνευματική ιδιοκτησία βρίσκεται σε ολική αντίθεση με το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή². Η μήπως όχι; Η πολιτική της «απελευθέρωσης» της πρόσβασης στα δεδομένα ανταποκρίνεται σε οικονομικές ιδεολογίες : η άμεση πρόσβαση στα δεδομένα στοχεύει να ενδυναμώσει την αγορά της εκμετάλλευσης αυτών των δεδομένων. Υπόκειται στο θεμελιώδες δικαίωμα προστασίας της ελευθερίας έκφρασης, για το οποίο δεν αμφισβητείται πλέον ότι περιλαμβάνει το δικαίωμα πληροφόρησης³. Ωστόσο, και η πνευματική ιδιοκτησία έχει δημιουργηθεί κυρίως ως τρόπος διάδοσης της γνώσης, όχι το αντίθετο. Τα αγγλοσαξονικά οικονομικά μοντέλα καταδεικνύουν ότι η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί τον μοναδικό τρόπο προστασίας του δημιουργού, καθώς του προσφέρει μέσω της χορήγησης του μονοπωλίου εκμετάλλευσης των έργων του το απαραίτητο κίνητρο για να συνεχίσει την δημιουργική του δραστηριότητα.

Δηλαδή, και η πνευματική ιδιοκτησία και το δόγμα των ανοιχτών δεδομένων στοχεύουν στην ενδυνάμωση της αγοράς των πληροφοριακών πόρων, καθένα φυσικά με τον τρόπο του. Έτσι,

² Lea Shaver, Catherina Sganga, Right to Take Part in Cultural Life: On Copyright and Human Rights, Wis. Int'l LJ, 2009.

³ Άρθρο 19 από την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (A/RES/217), 10 Δεκεμβρίου 1948.

αν και κάποιοι σχολιαστές θεωρούν ότι πρόκειται για έναν αναχρονισμό⁴, ακόμα και έργα που παράγονται στον δημόσιο τομέα προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία : οι δραστηριότητες των δημοσίων υπάλληλων, εφόσον ανταποκρίνονται στην εκτέλεση των καθηκόντων τους και εφόσον πληρούνται όλα τα κριτήρια προστασίας από την πνευματική ιδιοκτησία, προστατεύονται από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας έστω και αν τα δικαιώματα αυτά μεταβιβάζονται αυτοδίκαια στο Κράτος⁵. Η αποποίηση δικαιωμάτων από το Δημόσιο ώστε τα δεδομένα να πέσουν αυτόματα στο δημόσιο τομέα με αποτέλεσμα να καθιστά ελεύθερη η πρόσβαση σε αυτά είναι μια από τις λύσεις που προτείνει το OECD⁶. Ωστόσο, όπως έχει πολύ ευστοχά σημειωθεί, το να έχει πέσει στο δημόσιο τομέα ένα έργο δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η πρόσβαση του θα γίνει πολύ πιο εύκολη και στην πράξη παρατηρείται συχνά το αντίθετο⁷.

Συγκρούονται λοιπόν η πνευματική ιδιοκτησία και η ανοιχτή πρόσβαση; Πρέπει αρχικά να υπενθυμισθεί ένας από τους πιο βασικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας : η μη προστασία των ιδεών, συμπεριλαμβανομένων και των απλών πληροφοριών. Προστατεύεται από την πνευματική ιδιοκτησία μια συγκεκριμένη πρωτότυπη μορφή, ενώ οι απλές πληροφορίες θεωρούνται κοινό αγαθό⁸. Με άλλα λόγια, το κριτήριο της πρωτοτυπίας, την οποία το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ως την «προσωπική πνευματική εργασία του δημιουργού»⁹ ενός έργου δρα ως περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της πνευματικής ιδιοκτησίας με το πρακτικό αποτέλεσμα να αποκλείεται η προστασία των απλών επιστημονικών δεδομένων.

Εννοείται, τέλος, ότι όταν πρόκειται για έργα τα οποία έπεσαν στον δημόσιο τομέα (κατά κανόνα 70 post auctoris mortem) δεν τίθεται θέμα παρεμπόδισης της ανοιχτής πρόσβασης.

⁴ Access Info (2010), Beyond Access: Open Government Data and the 'Right to Reuse', διαθέσιμο στη http://www.access-info.org/documents/Beyond_Access_10_Aug_2010_consultation.pdf, σελ.24.

⁵ Άρθρο 8 του Ν.2121/93 : «το περιουσιακό δικαίωμα επί των έργων που δημιουργήθηκαν από τους απασχολούμενους με οποιαδήποτε σχέση στο Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία».

⁶ OECD Recommendation of the Council for Enhanced Access and. More Effective Use of Public Sector Information, C(2008)36.

⁷ Carine Bernault, Accès à la connaissance et droit d'auteur, in Mélanges en l'honneur du professeur André Lucas, LexisNexis, 2014, σελ.65.

⁸ Άρθρο 27 από την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

⁹ ΔΕΕ, υπόθεση C-5/08 της 16ης Ιουλίου 2009 , Infopaq International A/S κατά Danske Dagblades Forening.

Πρέπει ωστόσο να αναφερθεί μια εξαίρεση : υφίσταται ένα σύντομο (25ετούς διάρκειας) συγγενικό δικαίωμα¹⁰ σχετικά με την προστασία προτέρως αδημοσίευτων έργων, το οποίο προστατεύει τον εκδότη ενός προτέρως αδημοσίευτου έργου το οποίο κανονικά θα ανήκε στον δημόσιο τομέα. Ωστόσο, θεωρείται παράλογο ένα αναλογικό έργο του δημοσίου τομέα να προστατευτεί μόλις ψηφιοποιείται και η Ευρωπαϊκή επιτροπή επισήμανε το 2011 ότι αυτό το ενδεχόμενο πρέπει να αποφευχθεί¹¹.

Ακόμα στον χώρο των κλισέ που επικρατούν στο θέμα της ανοιχτής πρόσβασης και της πνευματικής ιδιοκτησίας, πρέπει να αναλυθούν, από την άλλη πλευρά, και τα κλισέ τα οποία κυκλοφορούν στην σκέψη πολλών υποστηρικτών της ανοιχτής πρόσβασης¹². Πράγματι, η ανοιχτή πρόσβαση νοείται ως καλύτερος τρόπος μετάδοσης των πληροφοριών, σε αντίθεση με την εκδοτική δημοσίευση η οποία περιορίζει την πρόσβαση στις πληροφορίες. Αυτή η θέση αγνοεί, ωστόσο, μια πολύ σημαντική πλευρά της ψηφιακής κοινωνίας : το θέμα δεν είναι κανείς να βρει την πληροφορία αλλά την σωστή πληροφορία σε έναν ωκεανό άχρηστων δεδομένων. Η παραδοσιακή εκδοτική δημοσίευση χρησιμοποιείται ακριβώς ως τρόπος ταξινόμησης της πληροφορίας, χάρη στο φίλτρο του εκδότη αφενός, και του factor ranking του περιοδικού αφετέρου.

Σήμερα, οι βιβλιοθήκες αντιμετωπίζουν δύο κρίσεις : μια κρίση των τιμών και μια κρίση των αδειών και υποτίθεται ότι η ελεύθερη πρόσβαση θα επιλύσει αυτά τα προβλήματα¹³. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί πρόσφατα ότι το πραγματικό πρόβλημα εκτέλεσης των καθηκόντων τους το οποίο αντιμετωπίζουν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ως παγκόσμιο φαινόμενο δεν σχετίζεται με το καθεστώς της πνευματικής ιδιοκτησίας *per se*, αλλά με μια σειρά από πολύ περιοριστικές

¹⁰ Άρθρο 4 της οδηγία 2006/116/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006 για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων.

¹¹ Σύσταση της Επιτροπής, 27 Οκτωβρίου 2011, on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation, διαθέσιμο στο <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digitisation-digital-preservation>.

¹² Όπως έχει οριστεί πχ από την “Budapest Open Access Initiative” του 2001 διαθέσιμο στο opensocietyfoundations.org

¹³ Suber, Peter Removing the barriers to research: an introduction to Open Access for librarians. College & Research Libraries News, 2003, vol. 64.

συμβατικές ρήτρες οι οποίες επιβάλλονται από τους εκδότες ψηφιακού περιεχομένου¹⁴. Ωστόσο, λύσεις υπάρχουν ή μπορούν εύκολα να υιοθετηθούν, οι οποίες δεν αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία αλλά το δικαίωμα προστασίας ανταγωνισμού ή το δικαίωμα προστασίας καταναλωτή.

B). Το πραγματικό πρόβλημα: η προστασία των βάσεων δεδομένων

Το 1996 ο κοινοτικός νομοθέτης δημιούργησε ένα ριζικά νέο νομικό καθεστώς¹⁵, την προστασία των βάσεων δεδομένων από ένα δικαίωμα *sui generis*, ένα αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης που ανήκει στον κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων, υπό την προϋπόθεση ότι ο τελευταίος προέβη σε μια ουσιώδη επένδυση. Αυτό το δικαίωμα θεωρείται γενικά ως ένα συγγενικό δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁶.

Πολλοί έχουν δει σε αυτό το καθεστώς μια υπαναχώρηση του δημοσίου τομέα, καθώς έμμεσα είναι πλέον οι απλές πληροφορίες που εμπεριέχονται σε μια βάση δεδομένων οι οποίες προστατεύονται.

Για να περιοριστεί η εφαρμογή αυτού του δικαιώματος, το Δικαστήριο της ΕΕ υιοθέτησε μια ολλανδική θεωρία με όνομα « spin off theory»¹⁷. Με βάση αυτή την θεωρία, η προϋπόθεση της προστασίας (η ουσιώδης επένδυση κατά την απόκτηση, επαλήθευση ή παρουσίαση των δεδομένων) πρέπει να ερμηνευτεί με αυτό τον τρόπο : όταν η δημιουργία των δεδομένων αποτελεί το βασικό αποτέλεσμα της λειτουργίας μιας υπηρεσίας, τότε δεν υφίσταται ξεχωριστή ουσιώδη επένδυση και, κατά συνέπεια, η βάση δεδομένων δεν προστατεύεται. Με άλλα λόγια, για τον υπολογισμό της ουσιώδης επένδυσης δεν προσμετράται το κόστος απόκτησης των δεδομένων. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε κάθε περίπτωση η πραγματική αξία των δεδομένων της βάσης δεν υπολογίζεται για να εκτιμηθεί εάν η επένδυση είναι ουσιώδης.

¹⁴ Orit Fischmann Afori, The battle over public e-libraries – Taking stock and moving ahead, IIC - International Review of Intellectual Property and Competition Law, Ιουνίου 2013, Volume 44, Issue 4, pp 392-417.

¹⁵ Η οδηγία 96/9 της 11ης Μαρτίου 1996 σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.

¹⁶ Βλ. σχετικά για το καθεστώς αυτό : Τ. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004· Μ. Κανελλοπούλου – Μπότη, Νομική προστασία βάσεων δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη 2004.

¹⁷ ΔΕΕ, υπόθεση C-203/02, British horseracing board.

Αυτό σημαίνει ότι πολλά απλά δεδομένα επιστημονικών δημοσιεύσεων βρίσκονται εκτός του πεδίου προστασίας του καθεστώτος σχετικά με τις βάσεις δεδομένων¹⁸.

Η εφαρμογή αυτής της θεωρίας περιορίζει πολύ στην πράξη το δικαίωμα *sui generis* αλλά δεν σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζεται πλέον αυτό το δικαίωμα στο δημόσιο. Στην υπόθεση *Aris v. Lakorða*¹⁹ το ΔΕΕ είχε να κρίνει την προστασία από το δικαίωμα ειδικής φύσης μιας βάσης δεδομένων δικαστικών αποφάσεων. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, το γεγονός ότι τα δεδομένα είναι επίσημα και ελεύθερα προσβάσιμα εκ φύσεως, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να υφίσταται ουσιώδης επένδυση.

2. Το δόγμα της ανοιχτής πρόσβασης σε προστατευμένα έργα: τι αλλάζει για τις βιβλιοθήκες;

Το δόγμα της ανοιχτής πρόσβασης εκφράζεται στην ουσία σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσα από δύο νομικά καθεστώτα : την οδηγία 2003/98 όπως μεταρρυθμίστηκε το 2013 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημοσίου τομέα και την ευρωπαϊκή σύσταση του 2012 «Προς καλύτερη πρόσβαση σε επιστημονικές πληροφορίες». Ο συγκεκριμένος συνδυασμός της αναθεώρησης καθεστώτος της οδηγίας προς μια γενίκευση του δόγματος της ελεύθερης πρόσβασης στα δεδομένα του δημοσίου και του συμβατικού μηχανισμού (*soft law*) όταν τα δεδομένα απορρέουν από χρηματοδοτημένα προγράμματα έχει ξεκάθαρα σκιαγραφηθεί στην σχετική Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2011²⁰.

¹⁸ Βλ. Lucie Guibault, *Licensing research data under open access conditions under European law* in Dana Beldimann (εκ.), *'Access to Information and Knowledge: 21st Century Challenges in Intellectual Property and Knowledge Governance'*, 2013, Edward Elgar Publishing, σελ.68.

¹⁹ ΔΕΕ, υπόθεση C-545/07.

²⁰ Ανακοίνωση της Επιτροπής, *Ανοιχτά δεδομένα, Κινητήρας καινοτομίας, οικονομικής μεγέθυνσης και διακυβέρνησης με διαφάνεια*, 12 Δεκεμβρίου 2011, COM(2011) 882 final, σελ.8.

A. καθεστώς της Οδηγίας PSI και η εφαρμογή στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Καταρχάς, πρέπει να υπενθυμισθεί ότι η ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες οι οποίες ανήκουν στο Δημόσιο καθιερώνεται νομολογιακά, στο φως της ελευθερίας έκφρασης. Στην υπόθεση *Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary*²¹, το Ευρωπαϊκό δικαστήριο έκρινε ότι η άρνηση του Δημοσίου να δώσει πρόσβαση σε μια πληροφορία συνιστά « λογοκριτική εξουσία μονοπωλίου της πληροφορίας».

Η Οδηγία του 2003 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα²² μεταρρυθμίστηκε το 2013²³ και όπως ήδη αναφέραμε στην εισαγωγή, πλέον εντάσσονται και οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες στο πεδίο εφαρμογής του καθεστώτος της²⁴. Δηλαδή, πολλοί όταν σκέπτονται την ανοιχτή πρόσβαση, πιστεύουν ότι τίθεται το θέμα της ανοιχτής πρόσβασης σε χρηματοδοτημένα έργα από το δημόσιο, χωρίς να αντιλαμβάνονται ότι πλέον όλα τα πολιτισμικά έργα στην κατοχή των βιβλιοθηκών υπάγονται σε αυτό το καθεστώς.

Καθώς η οδηγία, ειδικά όπως μεταρρυθμίστηκε το 2013²⁵, θέτει ως γενική αρχή την ελεύθερη πρόσβαση στα δεδομένα του δημοσίου²⁶, τίθεται το ερώτημα της συμβατότητας της με την πνευματική ιδιοκτησία. Εάν επρόκειτο για ένα εθνικό μόνο καθεστώς, θα μπορούσαμε να δεχτούμε την αρχή της ελεύθερης πρόσβασης ως εξαίρεση, αλλά για λόγους εναρμόνισης σε παγκόσμιο επίπεδο των κανόνων που αφορούν την διακίνηση των άυλων αγαθών, η πνευματική ιδιοκτησία διέπεται πλέον από ένα δίκτυο διεθνών ρυθμίσεων διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες), το οποίο απορρίπτει μια τέτοια δυνατότητα.

²¹ ΕΣΔΑ, *Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary*, (App no 37374/05), 14 Απριλίου 2009.

²² Οδηγία 2003/98.

²³ Οδηγία 2013/37/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013.

²⁴ Άρθρο 1 (2) «Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται: (...) σε έγγραφα που ευρίσκονται στην κατοχή εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένων καθιερωμένων οργανώσεων για τη μεταφορά των αποτελεσμάτων της έρευνας, σχολείων και πανεπιστημίων, εξαιρουμένων πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, και στ) σε έγγραφα που ευρίσκονται στην κατοχή πολιτιστικών ιδρυμάτων, εκτός βιβλιοθηκών, μουσείων και αρχείων».

²⁵ Melanie Dulong de Rosnay, Katleen Janssen, *Legal and Institutional Challenges for Opening Data across Public Sectors: Towards Common Policy Solutions*, J. theor. appl. electron. commer. res. vol.9 no.3 Talca set. 2014.

²⁶ Άρθρο 3 της οδηγίας : “Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση εγγράφων τα οποία ευρίσκονται στην κατοχή φορέων του δημόσιου τομέα, τα έγγραφα αυτά να είναι επαναχρησιμοποιήσιμα για εμπορικούς ή μη εμπορικούς σκοπούς σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται στα κεφάλαια III και IV. Όπου αυτό είναι δυνατόν, τα έγγραφα διατίθενται με ηλεκτρονικά μέσα.”.

Εξηγείται στην αιτιολογική σκέψη 22 της Οδηγίας: « (22) Η παρούσα οδηγία δεν επηρεάζει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τρίτων. (...) Η οδηγία δεν επηρεάζει υφιστάμενα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας φορέων του δημόσιου τομέα, ούτε περιορίζει την άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων κατ' ουδένα τρόπο πέραν των ορίων που τίθενται με την παρούσα οδηγία. Οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται από την παρούσα οδηγία θα πρέπει να ισχύουν μόνον στο βαθμό που συμβιβάζονται με τις διατάξεις διεθνών συμφωνιών για την προστασία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως της σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων(«σύμβαση της Βέρνης») και της συμφωνίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου («συμφωνία TRIPS»). Ωστόσο, οι φορείς του δημόσιου τομέα θα πρέπει να ασκούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τους κατά τρόπον που να διευκολύνει την περαιτέρω χρήση».

Κατά συνέπεια, και όπως ορίζεται και στην αιτιολογική σκέψη αρ. 24²⁷, οι σχέσεις μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και ανοιχτής πρόσβασης είναι φαινομενικά απλές : υπερισχύει η πνευματική ιδιοκτησία. Στην πράξη, σημαίνει ότι ο στόχος της ανοιχτής πρόσβασης υλοποιείται μόνο με την βοήθεια του μηχανισμού των συμβάσεων. Σχετικά με τα έργα τα οποία ανήκουν στον δημόσιο τομέα, πρέπει να γίνει μια αναφορά στην αναγκαστική προστασία των ηθικών δικαιωμάτων (καθώς σε πολλές χώρες τα δικαιώματα αυτά έχουν απεριόριστη διάρκεια). Εάν ωστόσο, το έργο προστατεύεται και από περιουσιακά δικαιώματα, το Δημόσιο υποχρεώνεται από την Οδηγία να προβεί σε μια μη αποκλειστική και χωρίς αμοιβή άδεια χρήσης. Σημαίνει ότι το Δημόσιο κρατά τα δικαιώματα αλλά συναινεί στο μοντέλο των γνωστών αδειών creative commons σε μια ελεύθερη χρήση. Στις χώρες όπου το επιτρέπει το νομικό καθεστώς της πνευματικής ιδιοκτησίας, η άδεια είναι μη ανατρέψιμη. Στην Γαλλία και

²⁷ (24) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας(1) και την οδηγία 96/9/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων(2). Καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους οι φορείς του δημόσιου τομέα μπορούν να ασκούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας τους στην εσωτερική αγορά πληροφοριών όταν επιτρέπουν την περαιτέρω χρήση εγγράφων.

στην Αγγλία, μια ειδική άδεια δημιουργήθηκε, ενώ σε άλλες χώρες όπως η Νέα Ζηλανδία χρησιμοποιούνται απλά οι άδειες τύπου “creative commons”²⁸.

Ένα ειδικό καθεστώς, ωστόσο, ισχύει για τις βιβλιοθήκες. Σχετικά με το άρθρο 3 (2), «Για έγγραφα για τα οποία βιβλιοθήκες, συμπεριλαμβανομένων των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, μουσεία και αρχεία διαθέτουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, εφόσον επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση τέτοιων εγγράφων, τα έγγραφα αυτά να είναι περαιτέρω χρησιμοποιήσιμα για εμπορικούς ή μη εμπορικούς σκοπούς, σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται στα κεφάλαια III και IV».

Δηλαδή, παρέχεται στις βιβλιοθήκες κατ’ εξαίρεση η δυνατότητα να απαιτούν μια δίκαια αποζημίωση, η οποία θα συμπεριλάβει π.χ. το κόστος ψηφιοποίησης και το κόστος απόκτησης των δικαιωμάτων²⁹. Ενώ είχε κριθεί στο πλαίσιο της Οδηγίας του 2003 ότι η ελεύθερη πρόσβαση δεν αντιτίθεται προς την πληρωμή ενός ποσού το οποίο αντανακλά το κόστος συλλογής των δεδομένων³⁰, αυτή η δυνατότητα έχει ρητά καταργηθεί με την μεταρρύθμιση του 2013. Με αλλά λόγια, οι βιβλιοθήκες βρίσκονται σε μια μοναδική θέση, καθώς επιτρέπεται κατ’ εξαίρεση να υπολογίζουν το κόστος συλλογής των δεδομένων ως έξοδα. Επίσης, η εφαρμογή του καθεστώτος περιορίζεται πολύ στην πράξη καθώς η οδηγία προσθέτει ένα

²⁸ Catherine Jasserand, Bernt Hugenholtz, Using Copyright to Promote Access to Public Sector Information: A Comparative Survey, IVIR, Netherlands : 2012.

²⁹ Οι κοινοτικές αρχές εξηγούν τον τρόπο υπολογισμού του κόστους με λεπτομέρειες στο «Commission Recommendation C (2008) 1329 of 10.4.2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and the Code of Practice for universities and other public research institutions attached to this recommendation». «C) Costs specific to libraries (including university libraries), museums and archives

— preservation: data curation and storage costs;

— rights clearance: time/effort spent identifying and obtaining permission from rights-holders.

4.2.3. Special case of libraries (including university libraries), museums and archives

The abovementioned institutions are exempt from the obligation to apply the marginal cost method. For these institutions, the steps described under 4.2.2 remain relevant, with three important exceptions: (a) these institutions are not required to take into account the ‘objective, transparent and verifiable criteria’ to be laid down by the Member States; and (b) the calculation of total income may include two additional items: data preservation and rights clearance costs. This reflects the special role of the cultural sector, which includes a responsibility to preserve cultural heritage. The direct and indirect costs of data maintenance and storage and the costs of identifying third party rights-holders, excluding the actual cost of licensing permits, should be considered eligible. (c) when calculating a reasonable return on investment, these institutions may consider prices charged by the private sector for the re-use of identical or similar documents».

³⁰ EFTA, Case E-7/13 Creditinfo Lánstraust hf. v Þjóðskrá Íslands (Registers Iceland) and the Icelandic State, 20 Απριλίου 2013.

δικαίωμα άρνησης το οποίο δεν χρειάζεται να αιτιολογηθεί με την ίδια αυστηροτητα που ισχύει για το γενικό καθεστώς³¹.

Συμπερασματικά, οι βιβλιοθήκες σε καθημερινή βάση δημιουργούν πολλά δεδομένα και κάποια από αυτά θεωρούνται προστατευμένα έργα. Είτε πρόκειται για την ψηφιοποίηση ενός αδημοσίευτου έργου του δημοσίου τομέα, είτε για μια βάση δεδομένων που ενσωματώνει αουσιώδη επένδυση, τα άυλα αυτά αγαθά δικαιούνται προστασία. Αυτή η προστασία απειλείται από την Οδηγία, η οποία επιβάλλει στις βιβλιοθήκες να παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση, με τον περιορισμό ότι ένα ειδικό και αρκετά ευνοϊκό καθεστώς προβλέπεται ειδικά για αυτές.

B. Οι τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας

Το ειδικό καθεστώς των βιβλιοθηκών δεν μπορεί να μελετηθεί πλέον χωρίς αναφορά στις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα αυτό στο πεδίο της ενωσιακής νομολογίας για την πνευματική ιδιοκτησία. Πρώτα, το καθεστώς των ορφανών έργων ψηφίστηκε το 2012³² και δίνει στις βιβλιοθήκες την εξουσία να αξιοποιούν τα ορφανά έργα (δηλαδή τα έργα για τα οποία είναι πλέον αδύνατο στο πλαίσιο μιας εύλογης έρευνας να βρεθεί ο δικαιούχος). Πρόκειται για μια ουσιώδη μεταρρύθμιση η οποία έχει ως συνέπεια να περιοριστεί η εφαρμογή της πνευματικής ιδιοκτησίας προς όφελος της ανοιχτής πρόσβασης σε ένα σημαντικό μερίδιο του καταλόγου των βιβλιοθηκών.

Επίσης, πρέπει να γίνει μια ειδική αναφορά στην πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C--117/13 Technische Universität Darmstadt v Eugen Ulmer KG. Πράγματι, ο τρόπος με το οποίο το ευρωπαϊκό δικαστήριο ερμηνεύει τις καθιερωμένες εξαιρέσεις από την πνευματική ιδιοκτησία έχει άμεση επιρροή στο πεδίο εφαρμογής της ανοιχτής πρόσβασης.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είναι τα εξής. Το TU Darmstadt διαχειρίζεται μια περιφερειακή και πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, εντός των χώρων της οποίας έχει εγκαταστήσει θέσεις ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου, από τις οποίες το κοινό μπορεί να συμβουλευεται

³¹ Άρθρο 4 (5) της Οδηγίας, το οποίο εξαιρεί τις βιβλιοθήκες από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 σχετικά με «τις Προϋποθέσεις για την επεξεργασία αιτήσεων περαιτέρω χρήσης».

³² Οδηγία 2012/28/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2012 σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορφανών έργων (κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ).

συγγράμματα που ανήκουν στη συλλογή της βιβλιοθήκης αυτής. Το TU Darmstadt δεν ανταποκρίθηκε στην πρόταση που του έκανε η Ulmer στις 29 Ιανουαρίου 2009 να αγοράζει και να χρησιμοποιεί σε μορφή ηλεκτρονικού βιβλίου (e-book) τα διδακτικά εγχειρίδια των εκδόσεών της. Το TU Darmstadt ψηφιοποίησε το εγχειρίδιο αυτό, προκειμένου να καταστήσει δυνατή τη διάθεσή του στους χρήστες από τις θέσεις ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου εντός των χώρων της βιβλιοθήκης του. Από τις θέσεις αυτές δεν ήταν δυνατή η ταυτόχρονη πρόσβαση σε περισσότερα αντίτυπα του έργου αυτού από τον αριθμό αντιτύπων που περιλαμβάνονταν στη συλλογή της βιβλιοθήκης. Οι χρήστες των εν λόγω θέσεων ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου μπορούσαν να εκτυπώσουν σε χαρτί ολόκληρο ή μέρος του έργου ή να το αποθηκεύσουν σε φορητή μνήμη USB (στικάκι) και να το μεταφέρουν εκτός των χώρων της βιβλιοθήκης.

Η πιο χρήσιμη προδικαστική ερώτηση που τίθεται στον κοινοτικό δικαστή είναι στη ουσία κατά πόσο υφίσταται δικαίωμα των βιβλιοθηκών να ψηφιοποιούν τα έργα που περιλαμβάνονται στις συλλογές τους, εφόσον η ψηφιοποίηση είναι αναγκαία προκειμένου να καταστεί δυνατή η διάθεση των έργων αυτών στο κοινό μέσω τερματικών.

Το πρόβλημα είναι βεβαίως ότι η ψηφιοποίηση ενός έργου αποτελεί, αφού συνίσταται κυρίως στη μετατροπή του αναλογικού μορφοτύπου του έργου σε ψηφιακό μορφότυπο, πράξη αναπαραγωγής του έργου και επιτρέπεται μόνο με βάση κάποιων συγκεκριμένων εξαιρέσεων. Οι βιβλιοθήκες ωφελούνται πράγματι από μια εξαίρεση, αλλά η οποία αφορά το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό, όχι το δικαίωμα αναπαραγωγής. Ωστόσο, το δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η εξαίρεση «θα κινδύνευε να καταστεί σε μεγάλο βαθμό κενό περιεχομένου, και μάλιστα να χάσει την πρακτική αποτελεσματικότητά του, αν τα ιδρύματα αυτά δεν είχαν το παρεπόμενο δικαίωμα ψηφιοποίησης των οικείων έργων».

Αυτό δεν σημαίνει πρακτικά ότι οι βιβλιοθήκες έχουν πλέον το δικαίωμα να ψηφιοποιούν όλα τα έργα που ανήκουν στις συλλογές τους, αλλά ότι η ψηφιοποίηση ορισμένων από τα έργα που ανήκουν σε μια συλλογή επιτρέπεται όταν είναι αναγκαία για τη «χρήση, με παρουσίαση ή διάθεση, με σκοπό την έρευνα ή την ιδιωτική μελέτη, σε μέλη του κοινού μέσω εξειδικευμένων τερματικών».

Σχετικά με το δικαίωμα να θέτουν έργα που περιλαμβάνονται στις συλλογές τους στη διάθεση των χρηστών μέσω εξειδικευμένων τερματικών που καθιστούν δυνατή την εκτύπωσή τους σε χαρτί ή την αποθήκευσή τους σε φορητή μνήμη USB, θεωρούνται μόνο πράξεις αναπαραγωγής, οι οποίες δεν καλύπτονται από την ειδική εξαίρεση προς των βιβλιοθηκών. Μπορεί ωστόσο να επιτραπεί βάση μιας άλλης εξαίρεσης, όπως η εξαίρεση της ιδιωτικής αναπαραγωγής, αλλά με την αναγκαία προϋπόθεση καταβολής μιας δίκαιης αποζημίωσης στους δικαιούχους.

Γ. Η ευρωπαϊκή σύσταση του 2012 και το πρόγραμμα Horizon2020

Ανεξάρτητα από την υποχρέωση ανοιχτής πρόσβασης βάσει της Οδηγίας, οι ευρωπαϊκές αρχές θέλουν να επιβάλουν ένα καθεστώς ανοιχτής πρόσβασης στα χρηματοδοτούμενα δεδομένα. Αυτό είναι δυνατό ακόμη και χωρίς νομοθετική ρύθμιση, καθώς αρκεί να προβλέπεται ρητά στην σύμβαση χρηματοδότησης.

Η ανακοίνωση της επιτροπής το 2012³³ είχε έναν πολύ φιλόδοξο στόχο : 100 % των επιστημονικών δημοσιεύσεων από το πρόγραμμα Horizon 2020 θα είναι ανοιχτά προσβάσιμες.

Η ιδέα της μεταβίβασης των δικαιωμάτων στον παραγωγό, ως το πρόσωπο το οποίο αναλαμβάνει τον οικονομικό κίνδυνο, δεν είναι άγνωστη στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας. Εφαρμόζεται π.χ. για τις ταινίες, για τα έργα παραγγελίας ή τα έργα των μισθωτών ή ακόμη για τα λεγόμενα συλλογικά έργα.

Ωστόσο, αυτό που θεωρείται επαναστατικό και προκαλεί μια ανάσταση του νομικού θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι ο περιορισμός στα δικαιώματα του εκδότη. Με βάση την αρχή της «Golden Access» στην θεωρία της ελεύθερης πρόσβασης, ο εκδότης κρατά ένα προσωρινό μονοπώλιο μόνο στην δημοσίευση του έργου. Τίθενται εδώ σημαντικά ζητήματα ανατροπής των κανόνων της πνευματικής ιδιοκτησίας.

³³ Commission Recommendation COM(2012) 401 of 17.07.2012, Towards better access to scientific information: Boosting the benefits of public investments in research.

Για να καταλάβουμε πως η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί να φτάσει σε αυτό το σημείο, χρειάζεται να αναλύσουμε με λεπτομέρεια το μοντέλο σύμβασης του προγράμματος Horizon 2020, το «General Grant Agreement, Horizon 2020».

Η σύμβαση διακρίνει δύο άϋλα αγαθά : το « background » και το « result ». Το πρώτο αφορά τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται κατά την διάρκεια της έρευνας, ενώ το δεύτερο αφορά το αποτέλεσμα της έρευνας. Ένα δικαίωμα πρόσβασης στο πρώτο, με αίτηση σε γραπτή μορφή, αναγνωρίζεται³⁴. Το αποτέλεσμα είναι κατά κανόνα η απόκτηση των πνευματικών δικαιωμάτων από το πρόσωπο / ερευνητή ο οποίος κατάρτισε την σύμβαση χρηματοδότησης με τις ευρωπαϊκές αρχές³⁵. Κατ' εξαίρεση, οι αρχές μπορούν με την συναίνεση του συμβαλλομένου, ή ακόμα χωρίς όταν η άρνηση του δεν δικαιολογείται, να διεκδικούν την κυριότητα του έργου όταν η προστασία του δεν κρίνεται επαρκής³⁶, καθώς η προστασία του έργου είναι υποχρέωση του συμβαλλόμενου σύμφωνα με το άρθρο 27.

Επιπλέον, ο συμβαλλόμενος υποχρεούται στην εκμετάλλευση του έργου³⁷, δηλαδή στην δημοσίευση του ερευνητικού αποτελέσματος και είναι εδώ που εμφανίζεται το δόγμα της ανοιχτής πρόσβασης.

Το άρθρο 29.2 έχει ως τίτλο « ανοιχτή πρόσβαση σε επιστημονικές δημοσιεύσεις». Προβλέπει το εξής :

«The beneficiary must ensure open access (free of charge, online access for any user) to all peer-reviewed scientific publications relating to its results. In particular, it must:

(a) as soon as possible and at the latest on publication, deposit a machine-readable electronic copy of the published version or final peer-reviewed manuscript accepted for publication in a repository for scientific publications; Moreover, the beneficiary must aim to deposit at the same time the research data needed to validate the results presented in the deposited scientific publications.

³⁴ άρθρο 25.1.

³⁵ άρθρο 26.

³⁶ άρθρο 26.4.1.

³⁷ Άρθρο 28.

(b) ensure open access to the deposited publication — via the repository — at the latest:

(i) on publication, if an electronic version is available for free via the publisher, or

(ii) within six months of publication (twelve months for publications in the social sciences and humanities) in any other case.

(c) ensure open access — via the repository — to the bibliographic metadata that identify the deposited publication. The bibliographic metadata must be in a standard format and must include all of the following:

- the terms ["European Union (EU)" and "Horizon 2020"] ["Euratom" and Euratom research and training programme 2014-2018"];

- the name of the action, acronym and grant number;

- the publication date, and length of embargo period if applicable, and - a persistent identifier».

Δηλαδή, κατά κανόνα και παρόλο που ανακοινώνεται ρητά η αρχή να μην αμφισβητείται η πνευματική ιδιοκτησία του ερευνητή πάνω στα άρθρο του, αυτός θα δυσκολευτεί πολύ να το εκμεταλλευτεί εμπορικά, καθώς υπερισχύει εδώ η ανοιχτή πρόσβαση. Η ισορροπία μεταξύ των δύο αρχών βρίσκεται στην χρονολογική εφαρμογή του δόγματος : σε περίπτωση εμπορικής εκμετάλλευσης και δεδομένου ότι ο εκδότης δεν διαθέτει ηλεκτρονική έκδοση σε ελεύθερη πρόσβαση, δίδεται μια περίοδο χάρης 6 μηνών ή ενός χρόνου για τις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Τέλος, η απαίτηση της ανοιχτής πρόσβασης θέτει και άλλους περιορισμούς στην άσκηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας από τον δικαιούχο. Εάν, πράγματι, δεν απαγορεύεται η μεταβίβαση δικαιωμάτων, πχ σε έναν εκδοτικό οίκο, το άρθρο 30 «κλειδώνει» το σύστημα καθώς προβλέπει ότι κάθε νέος δικαιούχος δεσμεύεται με τον ίδιο τρόπο σε αυτές τις υποχρεώσεις³⁸ και οι ευρωπαϊκές αρχές κρατούν, σε τελική ανάλυση, ένα δικαίωμα άρνησης.

³⁸ 30.1 Transfer of ownership
The beneficiary may transfer ownership of its results.

Δηλαδή, η ΕΕ έχει συμβατικά έναν απόλυτο έλεγχο της μεταβίβασης των δικαιωμάτων. Με την ίδια λογική, η απλή άδεια εκμετάλλευσης χωρίς μεταβίβαση δικαιωμάτων επιτρέπεται αλλά υπό προϋποθέσεις. Είναι αξιοσημείωτο ότι η άδεια – χωρίς αντάλλαγμα - θεωρείται δεδομένη όταν ωφελούμενος είναι οι ίδιες οι ευρωπαϊκές αρχές ή τα Κράτη-μέλη της ΕΕ³⁹. Αντίθετα, η άδεια εκμετάλλευσης του έργου στο πλαίσιο ενός δευτέρου χρηματοδοτούμενου έργου μπορεί ανάλογα με την περίπτωση να προβλέπει ένα αντάλλαγμα.

Τίθεται βεβαίως το θέμα της νομιμότητας του καθεστώτος. Όπως είδαμε σχετικά με την Οδηγία, ακόμα και οι ευρωπαϊκές αρχές δεσμεύονται από μια σειρά διεθνών κανόνων της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, παραδοσιακά η πνευματική ιδιοκτησία αφήνει μια μεγάλη ελευθερία στην συμβατική διαχείριση των δικαιωμάτων. Μπορεί, ωστόσο, κάποιος να αναρωτηθεί για την αξία της σύμβασης όταν σε κάποιες χώρες, όπως στην Ελλάδα, συμβατικό και απεριόριστο περιορισμό από την πνευματική ιδιοκτησία λήγει κατά κανόνα μετά από το πέρασμα μιας περιόδου (5χρ. Στην Ελλάδα). Δηλαδή, η σύμβαση έχει ισχύ μόνο για 5 χρόνια⁴⁰.

Αυτός ο μηχανισμός αφορά, πρέπει να το υπογραμμίσουμε, μόνο τα χρηματοδοτημένα έργα. Το ίδιο μοντέλο ακολουθούν στην Γερμανία και Ιταλία εθνικές νομοθεσίες σχετικά με χρηματοδοτούμενα από το δημόσιο έργα⁴¹. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να υπερβάλουμε ως προς τις συνέπειες για τους εκδότες επιστημονικών άρθρων. Ωστόσο, καταδεικνύει μια τάση, η οποία αμφισβητεί πλήρως τον παραδοσιακό ρόλο της πνευματικής ιδιοκτησίας ως τρόπο μετάδοσης του πολιτισμού. Χωρίς πραγματική λύση σχετικά με το βάρος του κόστους συντήρησης των ανοιχτών βάσεων, μια γενίκευση του καθεστώτος ελεύθερης πρόσβασης θα έθετε σε κίνδυνο έναν οικονομικό τομέα (ένα από τους τελευταίους θα μπορούσε να ειπωθεί) όπου πρωτεύει παγκοσμίως η ΕΕ.

It must however ensure that its obligations under Articles 26.2, 26.4, 27, 28, 29, 30 and 31 also apply to the new owner and that this owner has the obligation to pass them on in any subsequent transfer. This does not change the security obligations in Article 37, which still apply.

³⁹ άρθρο 31.5, Access rights for the EU institutions, bodies, offices or agencies and EU Member States.

⁴⁰ Άρθρο 15 (2) του Ν.2121/93, Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα.

⁴¹ Valentina Moscon, Open Access to Scientific Articles: Comparing Italian with German law, 2013, Kluwer Copyright Blog.

Συμπέρασμα

Οι σχέσεις μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και ανοιχτής πρόσβασης δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως επικίνδυνες. Θεωρητικά και νομοθετικά υπερισχύει η πνευματική ιδιοκτησία. Στην πρακτική άσκηση των δικαιωμάτων, ωστόσο, είδαμε ότι ο δικαιούχος περιορίζεται πολύ, είτε διότι πρόκειται για έναν δημόσιο φορέα και, κατά συνέπεια, επιβάλλεται η ανοιχτή πρόσβαση ως αρχή του διοικητικού δικαίου, είτε διότι πρόκειται για ένα χρηματοδοτούμενο έργο και δέχτηκε συμβατικά την υποχρέωση παροχής ανοιχτής πρόσβασης.

Όπως είδαμε, αρκετά ειρωνικά, οι βιβλιοθήκες είναι και αυτές κατά κάποιο τρόπο θύματα του δόγματος της ανοιχτής πρόσβασης, το οποίο θα μπορούσε κανείς να πιστεύει ότι θα τους διευκολύνει στην εκτέλεση των καθηκόντων τους. Πράγματι, τα ίδια τα δεδομένα των βιβλιοθηκών πρέπει πλέον να προσφέρονται σε ανοιχτή πρόσβαση.

Εκτός από το πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας, τίθεται το θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων έναντι της ανοιχτής πρόσβασης. Γιατί να μην ακολουθηθεί η ίδια οδός και στο πεδίο αυτό; Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η οδός της ανοιχτής πρόσβασης και στο πεδίο αυτό επιβάλλεται καθώς συμβάλλει στην επίτευξη μεγαλύτερης διαφάνειας για μια καλύτερη δημοκρατία. Παράλληλα, η ανοιχτή πρόσβαση τόσων πολύτιμων δεδομένων θα εμπλούτιζε και θα δυνάμωνε την οικονομία. Μόνο που βεβαίως πρόκειται για μια δυστοπία : υπερισχύει το δικαίωμα του χρήστη πάνω στην ταυτότητα του και έχει κριθεί ότι ένα δημόσιο δεδομένο δεν παύει να είναι προσωπικό⁴². Ωστόσο, ποιος σήμερα ενδιαφέρεται με τον ίδιο τρόπο και με το ίδιο σκεπτικό για το δικαίωμα του δημιουργού πάνω στα πιστεύω του;

⁴² ΔΕΕ, υπόθεση C-73/07 της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Tietosuojavaltuutettu κατά Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy.